

i.e.n., İsmayıl İsmayilov

UNEC, Əmək Bazarının Monitoringi Mərkəzinin rəhbəri

MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏRİN PEŞƏ BACARIQLARININ ARTIRILMASI VƏ MƏŞGULLUQLARININ TƏMİN EDİLMƏSİ MEXANİZMLƏRİ

Müasir dövrdə elmi-texniki tərəqqinin sürətlə inkişafı, iqtisadiyyatın bütün sahələrində yeni innovativ texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsalaşmaya keçid əmək bazarında kadrlara olan tələblərin də dəyişməsinə, onların yüksək ixtisas, təhsil səviyyəsinə, praktiki bacarıqlara, peşəkarlığa malik olmasını tələb edir. İnformasiya cəmiyyətində elm, bilik və hətta ideyalar bilavasitə məhsuldar qüvvəyə çevrilərək həm cəmiyyətin, həm də iqtisadiyyatın inkişafında başlıca rol oynadığından ixtisasız və aşağı ixtisaslı işçilərin məşğulluğunun təmin olunması çətinləşir. Çünki istehsalın kompüterləşdirməsi, mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma səviyyəsinin yüksəlməsi, müasir istehsal vasitələrinin, maşınların, texnoloji avadanlıqların, dəzgahların rəqəmli-proqramla

Ölkə Prezidenti 2021-ci ilin 7 iyul tarixində çox mühüm bir Fərman imzalayaraq Azərbaycanın iqtisadi rayonların yeni bölgüsünü təsdiqləmiş və bununla da ölkə iqtisadiyyatının idarə olunması ilə bağlı yeni mexanizmlərin formalaşdırılmasına başlanılmışdır.

əlaqəli işləməsi işçilərdən yalnız ixtisası üzrə müəyyən biliklər deyil, həm də proqram qurğusu ilə rəftar bacarığı tələb edir. İşçilərin əməyi öz məzmununa və xarakterinə görə

mühəndis əməyinin bir növünə çevrilir, yəni daha çox yaradıcı xarakter kəsb edir. Bu da məşğulluğun təmin olunması üçün peşəkar kadrların hazırlanmasında yeni yanaşmaları və onların ixtisaslarının müntəzəm surətdə artırılmasına xüsusi diqqət yetirilməsini zəruri edir.

Yeni iqtisadi rayonlaşma və məcburi köçkünlərin əmək bazarının əsas göstəriciləri

Məcburi köçkünlərin məşğulluqlarının təmin edilməsi də onların peşə bacarıqlarının artırılması və əmək bazarının yeni tələblərinə uyğunlaşdırılması ilə bilavasitə bağlıdır. 44 günlük Vətən müharibəsində Ali Baş komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə

Azərbaycanın Müzəffər Ordusunun 30 ilə yaxın işğalda olan rayonlarımızı düşməndən azad etməsi və Böyük Qayıdışa hazırlıqların başlaması məcburi köçkünlərin məşğulluğunun təmin edilməsi perspektivləri ilə bağlı yeni yanaşmalar tələb edir.

Belə ki, ölkə Prezidenti 2021-ci ilin 7 iyul tarixində çox mühüm bir Fərman imzalayaraq Azərbaycanda iqtisadi rayonların yeni bölgüsünü təsdiqləmiş və bununla da ölkə iqtisadiyyatının idarə olunması ilə bağlı yeni mexanizmlərin formalaşdırılmasına başlanılmışdır. Fərmanla işğaldan azad edilən ərazilərin bərpa olunduqdan sonra məcburi köçkünlərin məskunlaşacağı və məşğulluğunun təmin olunacağı iki iqtisadi rayon – Qarabağ iqtisadi rayonu (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonlarını əhatə edən) və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonlarını əhatə edən) yaradılıb.

Bu iqtisadi rayonların yaradılmasının əsas səbəbi kimi də işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası, gələcək inkişafının təmin olunması, ərazilərin zəngin iqtisadi potensialından, təbii sərvətlərindən və geniş turizm imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi göstərilir. Bu isə təbii ki, əraziyə geri dönməsi təmin ediləcək insanların məşğulluğunun təmin edilməsi üçün onların sözügedən iqtisadi rayonlarda qurulması nəzərdə tutulan iqtisadi sahələr üzrə hazırlanmasını tələb edir. Təbii ki, bu zaman Qarabağ zonasının özünəməxsus xüsusiyyətləri, zəngin təbii ehtiyatları, geniş imkanları ilə yanaşı, əhalinin ənənəvi məşğuliyyət formaları da nəzərə alınmalıdır.

Qeyd edək ki, yeni iqtisadi rayonlaşma üzrə məşğul əhalinin sayına diqqət yetirsək görürük ki, həm Qarabağ, həm də Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları üzrə iqtisadi fəal əhalinin sayı ilbəl artır. Buna müvafiq olaraq, həm məşğul əhalinin, həm də müddəli işçilərin sayında artım baş versə də, pandemiya səbəbindən 2020-ci ildə bu

göstəricilərdə azalma qeydə alınıb.

Qeyd edək ki, bu azalma Naxçıvan MR istisna olmaqla, bütün iqtisadi rayonlar üzrə qeydə alınıb. Belə ki, ölkə üzrə məşğul əhalinin sayı 1,3%, Bakı şəhərində 1,1%, Gəncə-Daşkəsəndə 1,8%, Qarabağ, Qazax-Tovuz, Mərkəzi Aran və Şirvan-Salyan iqtisadi rayonlarında 1,6%, Şərqi Zəngəzurdə 1,4%, Şəki-Zaqatalada 1,3%, Abşeron-Xızı və Lənkəran-Astara iqtisadi rayonlarında 1,2%, azalmışdır (Diagram 1). Bu isə ölkədə rəqabətə davamlı iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını, milli sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli mühitin formalaşdırılması ilə yanaşı, innovativ yönümlü kadr hazırlığını, yeni ideyaların sürətlə reallaşmasına imkan verən kiçik və orta biznesin inkişafını, yeni texnologiyalarla idarəetməni həyata keçirən menecerlərin olmasını tələb edir.

Məcburi köçkünlərin məşğulluğunun təmin edilməsi perspektivləri və problemləri

Məcburi köçkünlərin həm indi, həm də yaxın illərdə reallaşacaq Böyük Qayıdışdan sonrakı dövrdə məşğulluğun təmin edilməsi də keyli dərəcədə bu istiqamətlərdə həyata keçirilən işlərin səmərəliliyindən asılı olacaq. Burada həm də insan kapitalından səmərəli istifadə, eyni zamanda bilik iqtisadiyyatının, innovasiya və informasiya texnologiyalarının tətbiqi, intellektual potensialın inkişafı üçün yeni əlverişli mühit yaradılması da mühüm əhəmiyyət daşıyacaq.

Qeyd edək ki, regionlarda iqtisadi sahələrini keyfiyyətli kadr təminatının reallaşdırılması hazırda Azərbaycanda əsas sosial-iqtisadi problemlərdən biridir. Bu problemin əsas səbəbi kimi əmək bazarında təklif olunan işçi qüvvəsi ilə işəgötürənlərin tələbləri arasında kəmiyyət və keyfiyyət uyğunsuzluğunu, eləcə də zəruri istiqamətlər üzrə ixtisaslı mütəxəsis hazırlığındakı problemləri göstərmək olar. Bu problemlərin məcburi köçkünlərin həm indi, həm də Böyük Qayıdışdan sonra məşğulluğunun təmin edilməsində ciddi maneəyə çevrilməməsi üçün indidən zəruri addımlar atılmalıdır. Bunun üçün ilk növbədə həm Qarabağ, həm də Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları üzrə iqtisadi fəal əhalinin hazırkı peşə-ixtisas səviyyəsi üzrə məlumatlar dəqiqləşdirilməlidir. İkincisi, qeyd olunan iqtisadi rayonlarda inkişafı nəzərdə tutulan prioritet sahələr üzrə iqtisadi fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün lazım olacaq işçi qüvvəsinin sayı, tərkibi, ixtisas səviyyəsi haqqında tam və etibarlı proqnozlar hazırlanmalıdır. Üçüncüsü isə, Böyük Qayıdışa qədər Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarına qayıdacaq məcburi köçkünlərin zəruri peşə-ixtisas biliklərinə yiyələnməsi təmin olunmalıdır.

Bunun üçün müxtəlif dövrlərdə ölkəmizdə

Cədvəl 1. Qarabağ iqtisadi rayonu üzrə əmək bazarının göstəriciləri (ilin sonuna)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İqtisadi fəal əhalinin sayı, min nəfər	399.1	406.8	411.3	415.1	418.0	422.0
Məşğul əhalinin sayı, min nəfər	379.2	386.3	391.4	394.9	398.2	392.0
Müddəli işçilərin sayı, min nəfər	70.7	70.3	68.4	68.7	69.5	67.7
Orta aylıq nominal əməkhaqqı, manat	242.0	238.8	242.2	279.5	344.9	409.9

Mənbə: www.stat.gov.az/source/regions/

Cədvəl 2. Şərqi Zəngəzur itisadi rayonu üzrə əmək bazarının göstəriciləri (ilin sonuna)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İqtisadi fəal əhalinin sayı, min nəfər	164.2	167.5	169.3	170.5	171.6	172.8
Məşğul əhalinin sayı, min nəfər	154.3	157.2	159.0	159.7	160.9	157.0
Muzdlu işçilərin sayı, min nəfər	25.2	23.8	23.1	22.3	22.3	22.5
Orta aylıq nominal əməkhaqqı, manat	258.3	245.5	259.8	330.3	414.1	500.3

Mənbə: www.stat.gov.az/source/regions/

işlənib hazırlanmış regionların kadrlara ehtiyacı haqqında məlumatların əldə edilməsi üsullarının tədqiq edilməsi, onlardan müasir şəraitə uyğun gələnlarından istifadə olunması mümkündür. Eləcə də, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının kadrlara ümumi tələbatını, onların peşə-ixtisas səviyyəsini, keyfiyyətini və s. proqnozlaşdırmağa, qiymətləndirməyə imkan verən xüsusi metodologiya da hazırlamaq olar.

Qeyd edək ki, bu zaman Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında məcburi köçkünlərin məşğulluğunu təmin etmək üçün regionun kadrlara ümumi ehtiyacını iki komponent üzrə qiymətləndirməyə imkan verən modelin qurulması məqsəda uyğun olar:

1. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında yeni iş yerlərinin yaradılması ilə bağlı kadrlara və onların peşə-ixtisas səviyyəsinə ehtiyacın təyin edilməsi;

2. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının mövcud məşğul əhalisinin təqaüdə çıxması, bölgəyə dönməkdən imtina edənlərin olması və sair səbəblərlə bağlı yeni kadrlara yaranacaq ehtiyacın proqnozlaşdırılması.

Birinci istiqamət üzrə ehtiyacın düzgün qiymətləndirilməsi üçün regiondakı ənənəvi məşğulluq sahələrini, dövlətin hansı sahələri inkişaf etdirməyi nəzərdə tutduğu, investisiyaların hansı sahələrə yönələcəyini, hər il yaradılacaq iş yerlərinin sayını və s. nəzərə almaq lazımdır. Bu göstəricilər arasında əlaqə çoxfaktorlu reqressiya modeli ilə təmin edilə bilər.

Regionda təqaüdə çıxan, bölgəyə dönməkdən imtina edənlərin olması və s. səbəblərlə bağlı yeni kadrlara yaranacaq ehtiyacı müəyyən etmək üçün riyazi modellərdən istifadə oluna bilər.

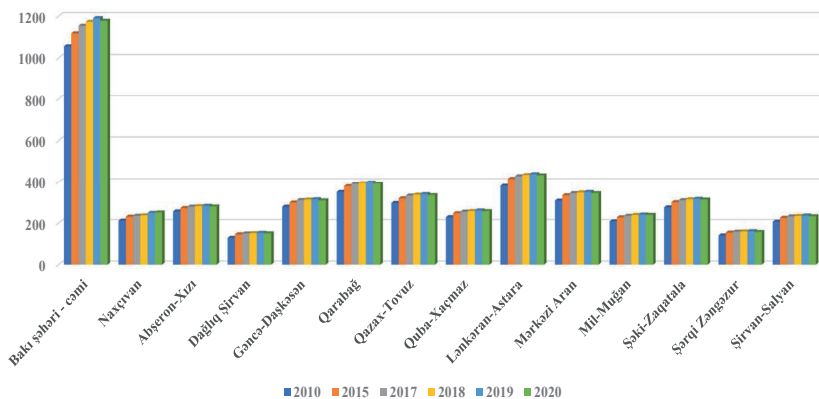
**REGIONLLARDA
İQTİSADI
SAHƏLƏRİN
KEYFİYYƏTLİ
KADR TƏMİNATININ
REALLAŞDIRILMASI
HAZIRDA
AZƏRBAYCANDA
ƏSAS SOSIAL-
İQTİSADI
PROBLEMLƏRDƏN
BİRİDİR**

Nəticə

Qeyd olunanlar fikrimizcə, məcburi köçkünlərin peşə bacarıqlarının artırılması və məşğulluğunun təmin edilməsi üçün aşağıdakı istiqamətlərin nəzərə alınmasını zəruri edir:

1. Böyük Qayıdışa qədər Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının işçi qüvvəsinin peşə bacarıqlarının artırılması üçün xüsusi və dəqiq kadr hazırlığı siyasəti işlənib hazırlanmalı və bu zaman əmək bazarında gözlənilən tələblər nəzərə alınmalıdır.
2. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında mövcud və inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulan iqtisadi sahələrin işçi qüvvəsinə tələbatı düzgün müəyyən edilməlidir.
3. Məcburi köçkünlərin peşə-ixtisas hazırlığında inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi əsas götürülməli, hazırlanan işçi qüvvəsinin keyfiyyəti və rəqabət qabiliyyəti artırılmalı, ETT-nin nailiyyətləri nəzəri və təcrübi biliklərlə tədris olunmalıdır.
4. Məcburi köçkünlərin peşə biliklərinə yiyələnməsini, ixtisas səviyyəsini artırmasını təmin etmək zəruri maarifləndirmə işləri həyata keçirilməli, xüsusən gənclərin peşə təhsilinə cəlb edilməsi təmin edilməlidir.

Diagram 1. İqtisadi rayonlar üzrə məşğul əhalinin sayı (ilin sonuna) (min nəfər)

Mənbə: www.stat.gov.az